

Ewelina U. Ochab

University of Kent, Wielka Brytania

ORCID: 0000-0001-7930-7598

Okrucieństwa Państwa Islamskiego przeciwko kobietom i dziewczętom oraz potrzeba odpowiedzi na nie

Daesh' Atrocities Against Women and Girls and The Necessary Response

Abstrakt: Od 2014 r. Daesh dopuszcza się masowych okrucieństw wobec ludności Syrii, Iraku i innych państw, a zwłaszcza przestępstw wymierzonych w mniejszości religijne w Syrii i Iraku. Obejmowały one okrucieństwa wymierzone w kobiety i dziewczęta, w tym gwałt, wykorzystywanie seksualne, niewolnictwo seksualne oraz wiele innych. Niemniej jednak, bojownicy Państwa Islamskiego nie są ścigani za takie przestępstwa przeciwko kobietom i dziewczętom, a (nieliczne) postępowania karne prowadzone przeciwko im, są wyłącznie za przestępstwa związane z terroryzmem. Artykuł analizuje wykorzystanie przez Państwo Islamskie gwałtu i przemocy seksualnej wobec kobiet i dziewcząt. Tekst rozważa niektóre dowody użycia gwałtu i przemocy seksualnej w konflikcie, a zwłaszcza, w studium przypadku ludobójstwa w Państwie Islamskim. Następnie badam niezbędne zmiany, które należy wprowadzić, aby rozwiązać ten problem. Obejmuje to analizę tego, jakie środki prawne podjęto do tej pory, aby postawić sprawców Państwa Islamskiego przed wymiarem sprawiedliwości, zwłaszcza za ich okrucieństwa wobec kobiet i dziewcząt.

Słowa kluczowe: gwałt, ludobójstwo, odpowiedzialność, Państwo Islamskie (Daesh), przemoc seksualna

Abstract: Since 2014, Daesh has been perpetrating mass atrocities against the population of Syria and Iraq, and beyond, and especially, crimes targeting religious minorities in Syria and Iraq. These included atrocities specifically targeting women and girls, including, rape, sexual abuse, and sexual slavery, and many more. Nonetheless, Daesh fighters are not being prosecuted for such crimes against women and girls and their (few) prosecutions are being conducted for terror-related offences only. The paper explores the use by Daesh of rape and

sexual violence against minority women and girls. It considers some of the evidence of the use of rape and sexual violence in conflict, and most specifically, in the case study regarding the genocide committed by Daesh. It further examines the necessary changes that need to happen to address the issue. This includes an analysis of what legal measures have been taken to date to bring the Daesh perpetrators to justice, and specifically, for their atrocities perpetrated against women and girls.

Keywords: Daesh, rape, sexual violence, genocide, accountability.

1. Wstęp

Od 2014 r. Państwo Islamskie dopuszcza się masowych okrucieństw wobec ludności Syrii, Iraku i innych państw, a zwłaszcza przestępstw wymierzonych w mniejszości religijne w Syrii i Iraku. Istnieją znaczące dowody na poparcie uznania okrucieństw popełnionych przez Państwo Islamskie wobec mniejszości religijnych w Syrii i Iraku jako ludobójstwa. Co więcej, okrucieństwa popełnione na ludności tych krajów można zaklasyfikować jako zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie wojenne [Ochab 2016].

Rzeczywiście, kilka podmiotów międzynarodowych i krajowych uznało okrucieństwa popełnione wobec mniejszości religijnych za ludobójstwo zgodnie z art. II Konwencji ONZ o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa (Konwencja o ludobójstwie), w tym Rada Europy [Rada Europy 2016], Parlament Europejski [Parlament Europejski 2015], Kongres USA i Departament Stanu USA [Kerry 2016], brytyjska Izba Gmin [Izba Gmin 2016a], parlament i rząd Kanady [Izba Gmin 2016b], parlamenty litewski, francuski, austriacki, australijski, węgierski i włoski, a ostatnio rząd holenderski [Tweede Kamer 2017]. Oprócz uznania zbrodni za ludobójstwo, wezwali oni do działań mających na celu powstrzymanie sprawców, zapewnienie ofiarom pomocy i doprowadzenie sprawców przed wymiar sprawiedliwości, zgodnie z obowiązkami zapisanymi w Konwencji o ludobójstwie.

Okrucieństwa popełnione przez Państwo Islamskie obejmują morderstwa, masowe zabójstwa, tortury, przymusowe wysiedlania, wcielanie dzieci do wojska, gwałty, przemoc seksualną, niewolnictwo oraz wiele innych [Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic 2016]. Nie ma takiej zbrodni, której by Państwo Islamskie nie popełniło. Jednak wśród tych okrucieństw niektóre przestępstwa wymagają większej uwagi, ponieważ dotyczą nie tylko bezbronności ofiar wynikających ze statusu mniejszości religijnych, ale

także innych ich cech i zamieniają je w broń wojenną. Rzeczywiście, żołnierze Państwa Islamskiego używali gwałtu i przemocy seksualnej wobec mniejszości religijnych, kobiet i dziewcząt, jako broni wojennej i środków prześladowań religijnych.

Głównym celem tego artykułu jest zbadanie wykorzystania przez Państwo Islamskie gwałtu i przemocy seksualnej wobec kobiet i dziewcząt pochodzących z różnych mniejszości. Po pierwsze, rozważam niektóre dowody użycia gwałtu i przemocy seksualnej w konflikcie, a zwłaszcza w studium przypadku tego artykułu. Po drugie, badam niezbędne zmiany, które należy wprowadzić, aby rozwiązać ten problem. Obejmuje to analizę tego, jakie środki prawne podjęto do tej pory, aby postawić członków Państwa Islamskiego przed wymiarem sprawiedliwości, a zwłaszcza ich okrucieństwa wobec kobiet i dziewcząt. Ponadto badam, jakie inne środki mogą być konieczne do podjęcia, aby zapewnić lepszą ochronę ofiarom takich okrucieństw w przyszłości. Głównym celem tego artykułu jest opisanie wykorzystywania gwałtu i przemocy seksualnej wobec kobiet i dziewcząt przez Państwo Islamskie w Syrii i Iraku. Niemniej jednak proponowane kroki do przeciwstawienia się temu powinny zostać podjęte również w celu szerszego zajęcia się przestępstwami przeciwko mniejszościom religijnym popełnianym w innych częściach globu.

2. Gwałt i przemoc seksualna wobec mniejszości religijnych, kobiet i dziewcząt

Gwałt i przemoc seksualna były powszechnie praktykowane jako broń wojenna podczas konfliktów zbrojnych na całym świecie [Allen 1996; Bastick, Grimm, Kunz 2007; Mukanama, Brysiewicz 2008: 379-384; Maedl 2011: 128-147]. W całej historii gwałt i przemoc seksualna były wykorzystywane jako broń wojenna przeciwko społecznościom lokalnym w celu ustanowienia kontroli, a także jako mechanizm karaniania za opór [Amnesty International 2004; Kivlahan 2010]. Takie znęcanie się nad kobietami i dziewczętami było prowadzone na dużą skalę i regularnie. Wykorzystywanie gwałtu i przemocy seksualnej jako elementu strategii wojskowej nie odeszło do przeszłości – w rzeczywistości gwałt i przemoc seksualna są dziś szeroko stosowane w wielu konfliktach. Ta praktyka została powtórzona przez bojowników Państwa Islamskiego [Murad 2017; Al Boukhary 2017]. Zostali oni oskarżeni o popełnianie przestępstw na tle seksualnym i płciowym, w tym niewolnictwa seksualnego, gwałtów, przymusowych małżeństw i przymusowych ciąży na mniejszościach religijnych, kobietach i dziewczętach, a zwłaszcza tych, które zostały porwane i zniewolone przez Państwo Islamskie [Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic 2016].

Bojownicy Państwa Islamskiego po uprowadzeniu kobiet i dziewcząt trzymali je w niewoli, wykorzystywali, sprzedawali lub dawali innym bojownikom jako formę zapłaty [tamże: 2016: 62]. Rzeczywiście, historie o jazydzkich i chrześcijańskich kobietach i dziewczętach sprzedawanych bojownikom Państwa Islamskiego w Syrii i Iraku, wykorzystywanych seksualnie i gwałconych przez każdego „męża”, z którymi były w przymusowym „małżeństwie”, krążyły w mediach od 2014 roku. Dzięki Nadii Murad, ambasador dobrej woli ONZ ds. Godności ocalałych z handlu ludźmi i laureatki Pokojowej Nagrody Nobla, wiele z tych świadectw ujrzało światło dzienne. Nadia odważnie i wielokrotnie powtarzała swoją historię, angażowała organy międzynarodowe i poszczególne państwa, tym samym zachęcała innych ocalałych do zabrania głosu. Niemniej jednak należy uznać, że skala gwałtu i przemocy seksualnej popełnianych przez Państwo Islamskie jest wciąż zaniżona. Formalne zbieranie dowodów zbrodni Państwa Islamskiego w Iraku rozpoczęło się po raz pierwszy w 2018 r., a zbiory dowodów z innych regionów są nadal niekompletne. Ponadto, ponieważ osoby, które przeżyły ludobójstwo w Państwie Islamskim, nie zostały włączone w żadne (z nielicznych) procesów bojowników Państwa Islamskiego, ich świadectwa pozostają nieznanne.

Biorąc pod uwagę historie okrucieństw popełnionych przez Państwo Islamskie, jasnym jest, że nie ma ono szacunku dla ludzkiego życia i ludzkiej godności. Jest to szczególnie widoczne w sposobie, w jaki bojownicy Państwa Islamskiego traktowali kobiety z mniejszości religijnych takich jak jazydzi i chrześcijanie, traktując je jak własność, którą mogli kupować, sprzedawać i robić z nią co tylko chcieli. Rzeczywiście, dokument wydany w Państwie Islamskim dnia 16 października 2014 r. podaje ceny zakupu jazydzkich oraz chrześcijańskich kobiet i dziewcząt. Stawki wahały się od 75 000 dinarów irackich (około 64 USD) dla kobiety w wieku od trzydziestu do czterdziestu lat, do 200 000 dinarów irackich (około 170 USD) dla dziewcząt w wieku od jednego do dziewięciu lat. Ogólnie rzecz biorąc, im młodsza była dziewczyna lub kobieta, tym wyższa była cena do zapłaty. Za jedyne 64,00-170,00 \$ jazydzkie i chrześcijańskie dziewczęta stałyby się własnością bojowników Państwa Islamskiego, którzy codziennie narażaliby je na przemoc. Kobiety i dziewczęta byłyby następnie kilkukrotnie sprzedawane, zmuszane do małżeństwa, bądź wykorzystywane.

Oprócz gwałtu i przemocy seksualnej w tradycyjnym znaczeniu, w 2015 roku wyszło na jaw, że aby utrzymać zapasy niewolników seksualnych, Państwo Islamskie zmuszało kobiety i dziewczęta do przyjmowania środków antykoncepcyjnych lub poddawania się aborcji, jeśli kobieta zajdzie w ciążę [Shubert, Naik

2015], powodując dodatkowe poważne konsekwencje dla ich zdrowia fizycznego i psychicznego. Aborcja, szczególnie przeprowadzana w niehigienicznych warunkach i przez niewykwalifikowany personel, wiąże się z wysoką śmiertelnością z powodu powikłań, takich jak krwotoki, infekcje, posocznica i perforacja narządów wewnętrznych.

W przypadku okrucieństw w Państwie Islamskim gwałty, wykorzystywanie seksualne, a nawet przymusowe małżeństwa były używane jako broń wojenna i jako metoda prześladowań religijnych w przekonaniu, że krzywdzone kobiety i dziewczęta przejdą na islam (siłą), a ostatecznie jako metody przeprowadzania ludobójczej kampanii przeciwko mniejszościom religijnym. Rzeczywiście, wyrok Międzynarodowego Trybunału Karnego w sprawie w Rwandzie, sprawa przeciwko Akayesu, wyjaśnia, że gwałt i przemoc seksualna stanowią ludobójczą metodę zgodnie z art. II Konwencji o ludobójstwie, stwierdzając, że:

W społeczeństwach patriarchalnych, w których członkostwo w grupie zależy od tożsamości ojca, przykładem środka zapobiegającego rozmnażaniu w ramach grupy jest przypadek, w którym podczas gwałtu kobieta z tej grupy celowo zostaje zapłodniona przez mężczyznę innej grupy z zamiarem urodzenia dziecka, które w konsekwencji nie będzie należeć do grupy jego matki... gwałt może być środkiem zapobiegającym porodowi, gdy zgwałcona osoba odmawia późniejszej prokreacji, tym samym, członkowie grupy, zagrożeni traumą, mogą się nie rozmnażać [ICTR 1998:507].

Jest to kluczowa kwestia, aby w pełni zrozumieć naturę przestępstw popełnianych wobec kobiet i dziewcząt oraz ich miejsce w kampanii ludobójstwa, rozpętanej przeciwko mniejszościom religijnym.

Prawdziwy zakres okrucieństw popełnianych przez Państwo Islamskie wobec kobiet i dziewcząt należących do mniejszości religijnych (ale także bardziej ogólnie) nie został jeszcze ujawniony. Dokona się to po zebraniu dowodów zbrodni i rozpatrzeniu ich przez trybunał. Jednak w 2016 r. ONZ zwróciła uwagę na to, czego już można się spodziewać, między innymi dzięki opowieściom uprowadzonych jazydzkich kobiet i dziewczynek, które były:

przymusowo i regularnie gwałcone, często przez różnych mężczyzn i przez długi czas. Bite, sprzedawane jako dobra codzienne, obrażane

i poniżane. Traktowanie, które znoszą w niewoli, powoduje nieopisany ból fizyczny i cierpienie psychiczne, skutecznie pozbawiając ich ludzkiej godności [Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic 2016: 172].

Domniema się, że liczba kobiet i dziewcząt uprowadzonych, a następnie gwałconych i poddanych przemocy seksualnej sięga tysięcy [tamże: 171]. Podczas gdy wiele porwanych kobiet i dziewcząt zostało wyzwolonych, ponad 3000 jazydzkich kobiet i dziewcząt nadal pozostaje w niewoli przez pięć lat po porwaniach, a ich los nie jest znany. Na początku 2019 r. niektóre raporty sugerowały, że kilka dziewcząt przebywało w Iranie, gdzie podobno nadal są niewolnikami [Sputnik cytowany w: Ochab 2019]. Takie twierdzenia nie zostały jeszcze udowodnione.

3. W kierunku zmiany: co należy zrobić

Zbrodnie popełnione przez Państwo Islamskie wymagają kompleksowej reakcji, która między innymi, powstrzyma okrucieństwa, zbada je i postawi sprawców przed wymiarem sprawiedliwości, pomoże ocalałym oraz wprowadzi środki, które pomogą zapobiec podobnym okrucieństwom w przyszłości. Poniżej skupiono się na krokach, które muszą być bezwzględnie podjęte, w celu zapewnienia sprawiedliwości i lepszej ochrony ofiar i osób, które przeżyły, oraz na działaniach, które można zastosować, aby zapewnić szybszą i lepszą reakcję na gwałt i przemoc seksualną w przyszłości. Szczególne skoncentrowanie się na gwałcie i przemocy seksualnej jest uzasadnione wyniszczającym wpływem przestępstw popełnionych przez Państwo Islamskie na kobietach i dziewczętach. Nawet jeśli dziewczęta i kobiety przetrwają ataki i znęcanie się, istnieją różne wyzwania, z którymi kiedyś będą musiały się zmierzyć, aby uwolnić się od Państwa Islamskiego. Prawdopodobnie zmagać się będą z urazami psychicznymi lub fizycznymi wymagającymi pomocy medycznej, terapii i doradztwa – pomocy, do której często trudno jest uzyskać dostęp w innych krajach. Te maltretowane kobiety i dziewczęta mogą również walczyć o reintegrację ze społeczeństwem z powodu piętna związanego z seksualnym charakterem wykorzystywania, którego doświadczyły.

3.1 Ku zmianie: zapewnienie sprawiedliwości ofiarom i ocalałym

Biorąc pod uwagę poważne fizyczne i psychiczne konsekwencje gwałtu i przemocy seksualnej oraz stosowanie takich czynów w celu ludobójstwa, istnieje ogromna potrzeba odpowiedniej reakcji prawnej, która kładzie szczególny nacisk na okrucieństwa popełnione przez Państwo Islamskie na kobietach i dziewczętach.

Istnieje wiele opcji, w których sprawcy z Państwa Islamskiego mogą zostać postawieni przed wymiarem sprawiedliwości – wystarczy spojrzeć na to, jak zareagowano na poprzednie przypadki ludobójstwa. Na przykład w przypadku Bośni i Rwandy Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła dwustopniowe podejście, aby poradzić sobie z sytuacjami w tych krajach. Po pierwsze, Rada Bezpieczeństwa ONZ powołała komisję ekspertów ds. ludobójstwa w celu zbadania sytuacji i ustalenia, czy doszło do ludobójstwa lub innych przestępstw [ONZ 1992; ONZ 1994a]. Po drugie, gdy komisja ekspertów potwierdziła, że zbrodnie stanowią ludobójstwo, Rada Bezpieczeństwa ONZ ustanowiła *ad hoc* trybunał karny – odpowiednio do Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Byłej Jugosławii (MTKJ) i Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy (MTKR) [ONZ 1993; ONZ 1994b]. Jednak opcja ta nie była stosowana od tego czasu, głównie dlatego, że takie trybunały były niezwykle drogie, a Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK) miał na celu przejęcie ciężaru zajmowania się taką sytuacją przez Radę Bezpieczeństwa ONZ. Jednak tej opcji nie należy jeszcze odrzucać. Rzeczywiście, w przypadku Iraku Rada Bezpieczeństwa ONZ ustanowiła mechanizm gromadzenia, przechowywania i przygotowywania dowodów zbrodni Państwa Islamskiego w Iraku na przyszłe postępowania [ONZ 2017]. Zgodnie z rezolucją 2379 zespół dochodzeniowy ma współpracować z irackimi sądami krajowymi w celu ścigania bojowników Państwa Islamskiego. Jednak raporty sugerują, że sądy irackie nie mają takiej możliwości¹. Tak powołany Zespół Śledczy przypomina komisję ekspertów powołaną do zajmowania się sytuacjami w Bośni i Rwandzie, wspomnianymi powyżej. Biorąc pod uwagę, że Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła już pierwszy krok w kierunku ustanowienia mechanizmu gromadzenia dowodów, może ona następnie przystąpić do utworzenia trybunału *ad hoc* w celu ścigania bojowników Państwa Islamskiego (głównie przywódców) za ich okrucieństwa w Iraku². Kompetencje takiego trybunału *ad hoc* zostałyby dostosowane do powtórzenia zakresu rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2379, mianowicie, powołania zespołu dochodzeniowego. Jego jurysdykcja terytorialna byłaby ograniczona tylko do Iraku, a jurysdykcja osobista – wyłącznie do bojowników Państwa Islamskiego.

Należy jednak podkreślić, że przypadek Syrii stanowi więcej wyzwań, a wszelkie próby zaradzenia sytuacji w Radzie Bezpieczeństwa ONZ zostały zablokowane przez weta z Rosji. Aby zaradzić tej stagnacji, w grudniu 2016 r. kilka państw zgłosiło rezolucję na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ w sprawie ustanowienia

¹ Patrz: Raport lekarzy ds. praw człowieka.

² Autorka opracowała taki projekt rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ do rozpatrzenia przez państwa.

międzynarodowego, bezstronnego i niezależnego mechanizmu wspomagającego dochodzenie i ściganie osób odpowiedzialnych za najpoważniejsze przestępstwa na mocy prawa międzynarodowego obowiązującego w Syryjskiej Republice Arabskiej od marca 2011 r. [ONZ 2016]. Rezolucja została pomyślnie przyjęta pomimo sprzeciwu ze strony Syrii i Rosji. Mechanizm powstały dla Syrii ma za zadanie gromadzenie i przechowywanie dowodów zbrodni tamże popełnianych od 2011 r. i przygotowanie ich na przyszłe dochodzenia. Oznacza to nie tylko okrucieństwa popełnione przez Państwo Islamskie, ale wszystkie okrucieństwa popełnione na terytorium Syrii. Chociaż był to pozytywny krok, należy podkreślić, że Zgromadzenie Ogólne ONZ może zrobić tylko tyle. Rzeczywiście, Zgromadzenie Ogólne ONZ nie jest uprawnione do ustanowienia trybunału *ad hoc* w celu ścigania sprawców po zebraniu dowodów. Jedynym organem posiadającym tę władzę jest Rada Bezpieczeństwa ONZ, która jest ciągle blokowana rosyjskimi wetami, uniemożliwiającymi jakąkolwiek reakcję na sytuację w Syrii.

Inną opcją byłoby przeprowadzenie przez MTK dochodzenia i ścigania sprawców. MTK jest (obecnie) jedynym stałym sądem międzynarodowym posiadającym uprawnienia do prowadzenia dochodzeń i ścigania ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennych, a nawet zbrodni agresji. Ponieważ jednak MTK jest sądem związanym z traktatem, państwa takie jak Syria i Irak, które nie są stroną traktatu, nie są nim związane. Dlatego MTK nie ma prawa do rozpatrywania sytuacji w Syrii i Iraku. Zgodnie ze Statutem Rzymskim istnieją inne możliwości uzyskania przez MTK wymaganej jurysdykcji. Na przykład Syria lub Irak mogłyby zostać członkami MTK, samodzielnie odnieść się do sytuacji na ich terytoriach i zaakceptować jurysdykcję MTK z mocą wsteczną³. Jest to bardzo mało prawdopodobne, ponieważ raz uczynione, MTK miałyby jurysdykcję terytorialną nad tymi krajami, a zatem uprawnienia do wglądu we wszelkie popełnione tam zbrodnie i nie ograniczałyby się jedynie do rozpatrywania zbrodni popełnionych przez Państwo Islamskie.

Ponadto Rada Bezpieczeństwa ONZ może skierować sytuację w Syrii lub Iraku do MTK. Przez lata Rada Bezpieczeństwa ONZ z powodzeniem kierowała sytuację w Darfurze i Libii do MTK. Ten krok, dotyczący wyłącznie sytuacji w Syrii, został podjęty w maju 2014 r. [ONZ 2014a]. Jednak projekt rezolucji został zawetowany przez dwóch stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ – Rosję i Chiny [ONZ

³ Takie podejście przyjęła Palestyna. Zobacz: <https://www.icc-cpi.int/palestine/>.

2014b]. Mimo że sytuacja w Syrii pogorszyła się w kolejnych miesiącach – wraz z ustanowieniem przez Państwo Islamskie tak zwanego kalifatu w wielu regionach – taka rezolucja w sprawie skierowania nie została ponownie złożona. Nie podjęto próby przekazania sprawy Radzie Bezpieczeństwa ONZ w związku z sytuacją w Iraku.

Prokurator MTK może również wykonywać swoją jurysdykcję oraz prowadzić dochodzenia i ścigać bojowników Państwa Islamskiego, którzy są obywatelami państw członkowskich, zgodnie ze Statutem Rzymskim, na przykład bojowników Państwa Islamskiego z Wielkiej Brytanii, Belgii, Niemiec i Francji, którzy brali udział w ludobójstwie i innych przestępstwach w Syrii i Iraku. Rzeczywiście, na koniec 2015 r. liczbę europejskich zagranicznych bojowników oszacowano na 5000, z czego ponad 3700 tylko z czterech krajów: Wielkiej Brytanii, Niemiec, Belgii i Francji [Soufan Group 2017: 9]. Niemniej jednak uruchomienie takiej osobistej jurysdykcji nie jest łatwe i na razie okazało się niemożliwe.

Omówione powyżej modele dochodzeń są przykładami możliwych międzynarodowych mechanizmów, które mogą zostać przyjęte w przypadku postawienia przed sądem bojowników Państwa Islamskiego. Jednak model, który ma zostać przyjęty, może mieć charakter bardziej regionalny, na przykład podobny do nadzwyczajnych izb w sądach w Kambodży ds. Ścigania przestępstw popełnionych w okresie kampanii demokratycznej w Kampuchei⁴.

Chociaż istnieje wiele możliwości reagowania na okrucieństwa Państwa Islamskiego – ważne jest, aby pamiętać, że ocaleni muszą zostać postawieni na pierwszym miejscu. Obecnie osoby, które przeżyły, nie są zaangażowane w proces i zostały wykluczone z ograniczonej liczby śledztw prowadzonych w Iraku. Gdy rozpoczął się proces bojowników Państwa Islamskiego w Iraku, pojawiły się dwa główne problemy. Po pierwsze, bojownicy Państwa Islamskiego są przesłuchiwa- ni i sądzeni wyłącznie za przestępstwa związane z terroryzmem. Ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie wojenne nie są brane pod uwagę. Nie dziwi to, gdyż te zbrodnie nie są przewidziane w Irackim kodeksie karnym. Jednak, co zaskakujące, bojownicy Państwa Islamskiego nie są ścigani za gwałt i przemoc seksualną. Rodzi to ważne pytanie, czy bojownicy Państwa Islamskiego, o których mówi się, że byli w związku małżeńskim z kobietami i dziewczętami, mogą być ścigani za gwałt i przemoc seksualną. W szczególności iracki kodeks

⁴ Aby uzyskać więcej informacji, zobacz: <https://www.eccc.gov.kh/en/introduction-eccc>.

karny przewiduje bezkarność mężów, którzy wykorzystują swoje żony. W istocie § 41 ust. 1 irackiego kodeksu karnego stanowi, że:

Nie ma przestępstwa, jeżeli czyn został popełniony podczas wykonywania prawa. Za wykonanie prawa uznaje się:

(1) Karanie żony przez jej męża, dyscyplinowanie przez rodziców i nauczycieli dzieci pod ich zwierzchnictwem w granicach określonych przez prawo lub zwyczaj.

Zgodnie z przepisami można argumentować, że bojownicy Państwa Islamskiego, którzy siłą poślubili jazydzkie kobiety i dziewczęta (jeśli takie małżeństwa można uznać za zgodne z prawem) i wykorzystali je, prawdopodobnie nie zostaną ukarani za te przestępstwa, gdyż mogą oni, według prawa, cieszyć się bezkarnością. Jeśli taki argument byłby słuszny, § 41 ust. 1 irackiego kodeksu karnego jest przepisem, który ostatecznie uniemożliwiłby kobietom i dziewczętom wymierzenie sprawiedliwości za przemoc, jakiej doświadczyły przez bojowników Państwa Islamskiego. To powinno być niedopuszczalne.

Po drugie, bojownicy Państwa Islamskiego są sądzeni i skazani na śmierć w szybkich procesach, w których nie biorą udziału ofiary. Przy takim podejściu nie jest możliwe zapewnienie sprawiedliwości ofiarom pozbawionym prawa do udziału w procesie i prawa do opowiadania swoich historii, ani przeciwko sprawcom, którzy nie ponoszą odpowiedzialności za swoje zbrodnie. Podobnie nie ma widocznych śladów sprawiedliwości dla przyszłych pokoleń, które poniosą ciężar utraconej okazji do prawdy i sprawiedliwości w procesach Państwa Islamskiego. Niedobory te należy rozwiązać w trybie pilnym.

3.2 Ku zmianie: zapewnienie lepszej reakcji na gwałt i przemoc seksualną.

Gwałt i przemoc seksualna wciąż są zbyt rzadko zgłaszanymi i omawianymi przestępstwami, co należy zmienić zarówno w sytuacjach konfliktu, jak i poza nim. Należy podkreślić, że nasze postrzeganie gwałtu i przemocy seksualnej podczas konfliktu zmieniło się z czasem. Gwałt i przemoc seksualna były postrzegane jako nieuniknione produkty uboczne wojny, łupy atakującej armii. Jednak społeczność międzynarodowa uznaje teraz, że gwałt i przemoc seksualna to coś więcej. Rzeczywiście, takie okrucieństwa są obecnie uważane za „taktikę wojskową, służącą jako narzędzie walki do poniżania i demoralizacji jednostek, rozdzierania rodzin i niszczenia społeczności” [ONZ 2007]. Ta zmiana w rozpoznawaniu była znacząca, zwłaszcza że umożliwiła ściganie

przemocy seksualnej w konflikcie, w tym jako metodę doprowadzenia do zbrodni ludobójstwa.

W świetle tego nowego podejścia Rada Bezpieczeństwa ONZ jednogłośnie przyjęła rezolucję 1820 w sprawie użycia przemocy seksualnej w wojnie, wskazując, że „gwałt i inne formy przemocy seksualnej mogą stanowić zbrodnię wojenną, zbrodnię przeciwko ludzkości lub akt konstytutywny dotyczący ludobójstwa” [ONZ 2008]. Następnie w 2009 r. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1888 ustanowiła biuro specjalnego przedstawiciela sekretarza generalnego ds. Przemocy seksualnej w konfliktach. Urząd dąży do położenia kresu bezkarności za przemoc seksualną podczas konfliktu, wzmocnienia ochrony i wzmocnienia pozycji osób, które przemoc taką przeżyły, oraz opracowania strategii walki z przemocą seksualną.

Kolejne lata przyniosły wiele innych ważnych wydarzeń. Innym znaczącym wydarzeniem było utworzenie Globalnego Funduszu Ocalonych, który uruchomili laureaci Pokojowej Nagrody Nobla Denis Mukwege i Nadia Murad w październiku 2019 r. Nowa inicjatywa to mechanizm, który zapewni ofiarom przemocy seksualnej związanej z konfliktem odszkodowanie i inne formy zadośćuczynienia, w szczególności gdy sprawcy lub państwa nie są w stanie lub nie chcą tego zrobić. Global Survivors Fund otrzymał poparcie Sekretarza Generalnego ONZ w swoim oświadczeniu dla Rady Bezpieczeństwa w sprawie przemocy seksualnej związanej z konfliktem w kwietniu 2019 r., a język odnoszący się do Global Survivors Fund został włączony do rezolucji Rady Bezpieczeństwa 2467.

Wreszcie, kluczowe znaczenie ma zaangażowanie, w działania mające na celu zwalczanie gwałtu i przemocy seksualnej w konflikcie, przywódców religijnych. Reakcje instytucji religijnych na okrucieństwa Państwa Islamskiego wywołały różnorodne reakcje. Chociaż okrucieństwa te zostały ogólnie potępione, niektóre odpowiedzi nie dają wiele nadziei docelowym mniejszościom religijnym, kobietom i dziewczętom. Rzeczywiście, podczas gdy uprowadzone, krzywdzone jazydzkie kobiety i dziewczęta zostały ostatecznie powitane przez swoich przywódców religijnych, stanęły one przed strasznym dylematem, że muszą zostawić swoje dzieci urodzone z gwałtu (ponieważ dzieci nie zostały przyjęte z powrotem) [Loveluck, Salim 2019].

Aby zapewnić bardziej proaktywną reakcję instytucji religijnych, Wielka Brytania pracuje nad deklaracją dla liderów wiary i przekonań, aby rozwiązać

kwestię gwałtu i przemocy seksualnej podczas konfliktu. „Deklaracja ludzkości przez przywódców wiary i przywódców wierzeń” ma na celu uznanie wrodzonej godności ludzkiej wszystkich ludzi i wykorzystanie jej do wzmocnienia ochrony wszystkich. Deklaracja potępia „wszelkie akty przemocy seksualnej związanej z konfliktem wobec dowolnej osoby, w dowolnym czasie i w każdych okolicznościach, i zachęca osoby będące pod naszą opieką i inne osoby w społeczności do robienia tego samego”. Tylko czas pokaże, czy deklaracje zostaną powszechnie przyjęte i wdrożone.

4. Wnioski

Dokładny zakres masowych okrucieństw popełnionych przez Państwo Islamskie nie został jeszcze zbadany. Spośród wszystkich przestępstw popełnionych przez Państwo Islamskie gwałt i przemoc seksualna wobec kobiet i dziewcząt wymaga szczególnej uwagi i nie można ich traktować jako problemów mało istotnych. Chociaż wszystkie okrucieństwa popełnione przez Państwo Islamskie muszą być odpowiednio zbadane i ścigane, szczególną uwagę należy zwrócić na okrucieństwa popełnione wobec tych grup. Reakcja na takie okrucieństwa musi uwzględniać fakt, że gwałt i przemoc seksualna w konflikcie to przestępstwo, które ma krótko- i długoterminowe konsekwencje dla ofiar.

Ściganie zbrodni Państwa Islamskiego musi obejmować ściganie gwałtów i przemocy seksualnej (w tym jako metodę ludobójstwa), aby zapewnić, że sprawcy zostaną postawieni przed wymiarem sprawiedliwości, ale także aby zapewnić jasne przesłanie – że gwałt i przemoc seksualna w konflikcie nie będą tolerowane. Biorąc pod uwagę systematyczne i powszechne stosowanie gwałtów i przemocy seksualnej wobec kobiet i dziewcząt w konflikcie, w tym jako metodę doprowadzenia do ludobójstwa, okrucieństw nie można pozostawić bez odpowiedzi. Bezkarność nie może być tolerowana.

Ponadto bardzo ważne jest, aby umożliwić ocalałym i zachęcić ich do wypowiedzenia się na temat swoich doświadczeń, a tym samym wprowadzenia zmian. Niezbędne jest również podnoszenie świadomości problemu i praca nad planem działania w celu zapobiegania gwałtom i przemocy seksualnej w scenariuszach konfliktów, które mogłyby zostać wdrożone na całym świecie. Ofiary muszą zostać postawione na pierwszym miejscu i być w pełni zaangażowane w kształtowanie wszelkich działań politycznych lub strategii, które określą ich życie.

Bibliografia

- Al Boukhary S. (2017), *Daesh, or the Islamic State of Ultrapatriarchy: How is Sexual and Gender-based Violence Manifested in the Self-proclaimed 'Caliphate'?* w: N. Furlan Stante, A. Zalta, M. Lamberger Khatib, *Women Against War System*, LIT Verlag, Zurich.
- Allen B. (1996), *Rape Warfare: The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Amnesty International (2004), *Sudan: Darfur: Rape as a Weapon of War: Sexual Violence and Its Consequences*, 18 lipca, <https://www.amnesty.org/en/documents/AFR54/076/2004/en/> 03.04.2020.
- Bastick M., Grimm K., Kunz R. (2007), *Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications for the Security Sector*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva.
- ICTR (1998), *Prosecutor v. Akayesu* (Judgment) ICTR-96-4-T, 2 września, 507.
- Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic (2016), *They Came to Destroy: ISIS Crimes Against the Yazidis*, 15 czerwca, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A_HRC_32_CRP.2_en.pdf.
- Izba Gmin (2016a), *Debata*, Hansard, kwiecień 2016 r., Tom 608.
- Izba Gmin (2016b), *42. parlament, pierwsza sesja, numer 74*, 16 czerwca, <http://www.parl.gc.ca/HousePublications/Publication.aspx?Language=E&Mode=I&Parl=42&Ses=1&DocId=8377402>.
- Kerry J. (2016), *Remarks on Daesh and Genocide*, Departament Stanu USA, 17 marca, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2016/03/254782.htm>.
- Kivlahan C. (2010), *Rape as a weapon of war in modern conflicts*, BMJ 340.
- Loveluck L., Salim M. (2019), *Yazidi women raped as ISIS slaves face brutal homecoming choice: Give up their child or stay away*, "Washington Post", 30 lipca, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/yazidi-women-raped-as-isis-slaves-face-brutal-homecoming-choice-give-up-their-child-or-stay-away/2019/07/30/f753c1be-a490-11e9-b7b4-95e30869bd15_story.html.
- Maedl A. (2011), *Rape as Weapon of War in the Eastern DRC?: The Victims' Perspective*, "Human Rights Quarterly" 33 (1).
- Mukamana D., Brysiewicz P. (2008), *The Lived Experience of Genocide Rape Survivors in Rwanda*, "Journal of Nursing Scholarship" 40 (4).
- Murad N. (2017), *The Last Girls*, Tim Duggan Books, New York.
- Ochab E. (2016), *Never Again. Legal Responses to a Broken promise in the Middle East*, Kairos, Vienna.
- Ochab E. (2019), *Are The Abducted By Daesh Yazidi Women And Girls In Iran?*, "Forbes", 13 września, <https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2019/09/13/are-the-abducted-by-daesh-yazidi-women-in-iran/#6feb8def485e>.
- ONZ (1992), UN Security Council Res 780, 14 września, UN Doc S/RES/780 (1992), 2.
- ONZ (1993), UN Security Council Resolution 827, 25 maja 1993, UN Doc S/RES/827.
- ONZ (1994a), UN Security Council Res 935, *Requesting the Secretary-General to Establish a Commission of Experts to Examine Violations of International Humanitarian Law Committed in Rwanda*, 1 lipca, UN Doc S/RES/935.

- ONZ (1994b), UN Security Council Resolution 955, 8 listopada, UN Doc S/RES/955.
- ONZ (2007), UN Action against Sexual Violence in Conflict.
- ONZ (2008), UN Security Council Resolution 1820, <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1820-2008-on-women-and-peace-and-security/>.
- ONZ (2014a), UN Security Council (draft) Res 348, 22 maja, UN Doc S/2014/348, <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/syria/>
- ONZ (2014b), UN Security Council, 7180th Meeting, The Situation in the Middle East, 22 maja, UN Doc S/PV.7180, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.7180
- ONZ (2016), UN General Assembly Resolution A/RES/71/248, 21 grudnia, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/71/248
- ONZ (2017), UN Security Council Resolution S/RES/2379 (2017), [https://undocs.org/S/RES/2379\(2017\)](https://undocs.org/S/RES/2379(2017)).
- Parlament Europejski (2015), *Rezolucja 2015/2599 (RSP) w sprawie niedawnych ataków i wprowadzeń przez ISIS / Daesz na Bliskim Wschodzie, w szczególności Asyryjczyków*, 4 lutego 2016 r., 2, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2015-0071>.
- Rada Europy (2016), *Rezolucja 2091 (2016)*, 27 stycznia, 2, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=22482&lang=EN&search=KjoqfHR5cGVfc3RyX2VuOlJlc29sdXRpb24>
- Shubert A., Naik B. (2015), *ISIS 'forced pregnant Yazidi women to have abortions'*, CNN, 6 października, <https://edition.cnn.com/2015/10/06/middleeast/pregnant-yazidis-forced-abortions-isis/index.html>.
- Soufan Group (2017), *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*, październik 2017, 9, <http://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>.
- Tweede Kamer (2017), *Kabinetsreactie op het gezamenlijk advies van de Commissie van advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken (CAVV) en Extern Volkenrechtelijk Adviseur (EVA) nad het gebruik van de term „genocide” door politici*, 22 grudnia, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z18889&did=2017D38861.